

ANNE ÇOCUK EĞİTİM VAKFI

ÇOCUK VE EBEVEYN DOSTU BELEDİYESİ İÇİN ÖNERİLER

2024

— ACEV 30^{YIL}
ANNE ÇOCUK EĞİTİM VAKFI

Anne Çocuk Eğitim Vakfı olarak, hem yerel seçim sürecinde hem de sonrasında **üretilen hizmet ve politikaların çocukların çok yönlü gelişimini ve iyi olma hâllerini destekleyecek şekilde oluşturulması** için önerilerimizi sunuyoruz. Ayrıca, gerek ulusal gerek uluslararası alanyazında “erken çocukluk eğitimi ve bakımı” olarak anılan hizmetlerde, **çocukların eğitimi ve bakımının birbirinden ayrılamaz iki önemli faktör olduğunu ve bütüncül olarak ele alınması gerektiğini** de bir kez daha vurgulamak istiyoruz.

Sayın Belediye Başkan Adayı,

Anne Çocuk Eğitim Vakfı olarak tam otuz yıldır her çocuğun sağlıklı, mutlu, güvende ve öğreniyor olması için çalışıyor; bu amaçla çocuklar, anne babalar ve genç kadınlar için bilimsel temelli müdahale programları geliştirip uyguluyoruz.

“Yaşamın altın yılları” olarak anılan ve insan hayatının ilk sekiz yılını kapsayan erken çocukluğun, beyin gelişiminin en hızlı olduğu ve sosyal, duygusal, zihinsel, dil ve bedensel gelişim potansiyeli açısından en kritik görüldüğü dönem olduğunu biliyoruz. Bilimsel araştırmalar, **18 yaşına kadar okul başarısının önemli bir kısmının erken çocukluk döneminde alınan eğitime bağlı olduğunu, zihinsel gelişimin %50’sinin de 48 aya kadar tamamlandığını gösteriyor.**ⁱ Erken çocukluk eğitimi alan öğrencilerin 1. sınıfa başladıklarında derse katılma isteklerinin daha yüksek olduğunu, okuma ve yazma becerilerinde daha iyi olduklarını,ⁱⁱ erken çocuklukta eğitime katılma yaşı büyüdükçe çocukların okula uyum zorluklarının arttığını ve erken çocukluk eğitimi almayan çocukların kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunuⁱⁱⁱ gösteren araştırmalar da bulunuyor.

Gerek 30 yıllık çalışmalarımızdan edindiğimiz deneyimler, insan gelişimi alanındaki temel kuramlar gibi önemli bilimsel dayanaklardan bildiğimiz üzere, **erken çocukluk döneminin çocuğun ailesi ya da çocuğa bakımveren kişiler, çocuğun yaşadığı ev ve mahalle, gittiği okul, çocuk ve aileye sunulan hizmet ve politikalar, hatta çocuğun yaşadığı zaman dilimi gibi pek çok kişi, kurum ve faktörden etkilenen bir bütün olduğunu**^{iv} bir kez daha vurgulamak istiyoruz. Bu sebeple, 31 Mart 2024 tarihinde gerçekleştirilecek yerel seçimlerin, erken çocuklukta eğitim ve bakım hizmetlerinin geliştirilmesi için önemli bir fırsat olduğunu düşünüyoruz. **Sosyal devletin bir yansıması olan sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde, siz Belediye Başkanı Adayları’nın bu konuya özel ilgi göstermesinin, hâlihazırda yürütülen uygulamaların geliştirilip yaygınlaştırılması için çok değerli olduğuna inanıyoruz.**

Bu doğrultuda, Anne Çocuk Eğitim Vakfı olarak çocuğun sağlıklı ve mutlu gelişiminin desteklenmesi için tüm bilgi ve deneyimlerimizi sunmaya her zaman hazır ve istekli olduğumuzu bir kez daha ifade ediyor, yerel seçim sürecinin sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler arasındaki bağı güçlendirmesini diliyor ve yerel yönetimlerin erken çocukluk eğitimi ve bakımı hizmetleri çerçevesinde tasarlaması ve uygulaması için hazırladığımız önerileri dikkatinize sunuyoruz.

Saygılarımla,

Senem Başyurt

AÇEV Genel Müdürü

Erken Çocuklukta Okullaşma Durumu

Okullaşma Oranı

5 yaştaki net okullaşma oranı

%87,17

4 yaştaki net okullaşma oranı

%41,37

3 yaştaki net okullaşma oranı

%16,85

Türkiye'nin okul öncesi eğitime katılımında tüm yaş grupları için 82 ülke arasında en düşük oranlara sahip ülkelerden biri olduğu ifade edilmiştir.

75.

Üç yaş grubunun eğitime katılımında

82 ülke arasında 75. sırada

80.

Dört yaş grubunun eğitime katılımında

82 ülke arasında 80. sırada

40.

Genel olarak 3-5 yaş grubunun eğitime katılımı açısından

41 ülke arasında 40. sırada

%1

OECD tarafından paylaşılan verilere göre, 0-2 yaş grubunun erken çocukluk eğitimi ve bakımı hizmetlerine katılım oranı 41 ülkede ortalama yüzde 36 iken Türkiye, **yüzde 1**'den düşük katılım oranıyla son sırada kalmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2022 yılına ait Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları'na göre ülkemizde **0-5 yaş aralığında yaklaşık 7 milyon çocuk** olduğu görülmektedir.^v Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2022-23 yılı için yayımladığı Örgün Eğitim İstatistikleri'ne göre ise **5 yaştaki net okullaşma oranının yüzde 87,17; 4 yaştaki net okullaşma oranının yüzde 41,37 ve 3 yaştaki net okullaşma oranının yüzde 16,85** olduğu bilinmektedir.^{vi} 3 yaş altındaki çocukların eğitime erişim durumlarıyla ilgiliyse kamuoyuna veri paylaşılmamaktadır.^{vii} Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) paylaştığı inceleme raporunda, **Türkiye'nin okul öncesi eğitime katılımında tüm yaş grupları için 82 ülke arasında en düşük oranlara sahip ülkelerden biri olduğu** ifade edilmiştir. Bu kapsamda üç yaş grubunun eğitime katılımında 82 ülke arasında 75.; dört yaş grubunun eğitime katılımında 82 ülke arasında 80. ve genel olarak 3-5 yaş grubunun eğitime katılımı açısından 41 ülke arasında 40. sırada olduğu açıklanmıştır.^{viii} Yine OECD tarafından paylaşılan verilere göre, 0-2 yaş grubunun erken çocukluk eğitimi ve bakımı hizmetlerine katılım oranı 41 ülkede ortalama yüzde 36 iken Türkiye, yüzde 1'den düşük katılım oranıyla son sırada kalmıştır.^{ix}

Çocuk ve Ebeveyn Dostu Belediyecilik için Öneriler

İlk kez, 1996 yılında Türkiye’de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Habitat II Konferansı’nda kabul edilen kararname ile gündeme getirildiğinden* bu yana, çocukların ve ailelerinin şehir hayatı içerisindeki yaşam kalitesinin önemi yerel yönetimlerin esas sorumluluklarından biri olagelmıştır. Bu bağlamda, “çocuk ve ebeveyn dostu belediyecilik” anlayışı kapsamında belediyelerin aşağıdaki önerileri göz önünde bulundurmasını tavsiye etmekteyiz:

Karar Alma Süreçleri:

- Belediyecilik hizmetleri kapsamında alınan tüm kararların her sosyoekonomik düzeyden çocuğu ve ailesini kapsayacak biçimde, olabildiğince veri ve kanıt temelli, bilimsel bilgiye dayanan, kaliteli, katılımcı ve diğer karar süreçleriyle uyumlu olması gerekir. Bu kapsamda, çocukların da karar alma süreçlerine katılımının sağlanması amacıyla, çeşitli belediyelerde hâlihazırda uygulanan çocuk meclisleri gibi katılımı artıracak sistemler ve yapıların işlevsel olacak şekilde çoğaltılması hedeflenmelidir.

Bütçe ve Kaynak Kullanımı:

- Belediyelerin, çocuklar ve ebeveynlerine yönelik yürüttüğü tüm faaliyetlerdeki bütçe ve kaynakları artırması ve bunların etkili şekilde kullanılması gerekir.

Amaca Yönelik Hizmetlerin Sunulması:

- Sunulacak hizmetlerin, alınacak kararların ve kullanılacak kaynakların, çocukların ve ebeveynlerinin ihtiyaçlarına en doğru ve etkili biçimde yanıt verebilmesi için öncelikle ihtiyaçların belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaların yürütülmesi ve alan taramalarının yapılması gerekir. Tespit edilen ihtiyaçlar çerçevesinde sunulacak hizmet ve faaliyetler bu konularda uzman paydaşlarla birlikte belirlenmeli; bu hizmet ve faaliyetlerin sunulma biçiminin de etkin ve adil olması hedeflenmelidir. Ek olarak, hizmetlere yönelik çocukların ve ebeveynlerin memnuniyetinin ölçülmesi, istek ve şikâyetlerinin değerlendirilmesi amacıyla düzenli çalışmalar yapılmalı ve bu doğrultuda hizmetlerde iyileştirmelere gidilmelidir.

İyi Yönetişim İlkeleri:

- Belediyelerin, sundukları hizmetlere yönelik alınan kararlarda çocukların ve ebeveynlerinin **temsiliyet ve katılım**ını gözetmesi; süreçlerin her aşamasında farklı sosyoekonomik düzeyden çocuklar ve ailelerini kapsayacak biçimde, **ayrımcılıktan uzak ve adil** olması; karar alırken, kaynak ve bütçe kullanırken, hizmet sunarken hem içinde buldukları çevreye hem de hizmet sunduğu çocuklara ve ebeveynlere karşı **duyarlı ve sorumlu** olması; çocuklar ve ebeveynler için **veriye ve bilimsel bilgiye dayalı** kararlar alıp hizmetler sunması; alınan kararlar, kullanılan kaynaklar ve sunulan hizmetlere dair kamuoyunu **şeffaf biçimde bilgilendirmesi ve hesap verebilir** hâlde olması; çocuklara ve ebeveynlerine yönelik aldığı tüm kararlar ve sunduğu tüm hizmetlerde **tutarlı ve uyumlu** olması gerekir.

Erken Çocuklukta Kapsayıcı Eğitim ve Bakım Hizmetleri için Öneriler

Bilimsel veriler ve araştırma bulguları ışığında, erken çocuklukta eğitim ve bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve kalitesinin artırılması için önerilerimizi aşağıda sunuyoruz:

48-68 Ayda Okul Öncesi Eğitim Hizmetleri

- Yerel yönetimler tarafından bilhassa 48-68 aylık çocuklara yönelik yuva, oyun evi, kreş gibi hizmetlerinin her geçen gün daha da yaygınlaşmasını çok değerli buluyoruz. Bununla birlikte, bu hizmetlerin özellikle de **düşük sosyoekonomik düzeyden gelen ve gelişimi risk altında olduğu bilinen çocuklar için sürdürülebilir, erişilebilir ve kaliteli hâle getirilmesinin** çok önemli olduğunun altını çizmek istiyoruz.

36-48 Ayda Erken Çocukluk Hizmetleri

- Gerek güncel uygulamalardan, gerekse de okullaşma oranlarına ilişkin hem ulusal hem de uluslararası verilerden hareketle, **36-48 aylık çocuklara yönelik hizmetlerinse daha sınırlı düzeyde olduğu** görülebilir. Bu nedenle bu yaş grubuna yönelik benzer hizmetlerin yaygınlaştırılması da önem arz etmektedir.

0-36 Ayda Bakım Hizmetleri

- 0-36 ay grubuna yönelik bakım ve eğitim hizmetlerininse henüz oldukça düşük düzeylerde olduğu görülmektedir. Oysa **ilk üç yılın çocuğun bedensel, duygusal ve zihinsel gelişimi için en kritik dönem olduğu çok açıktır.** Bu nedenle, bilimsel temelli programların uygulandığı ve alan uzmanlarının çalıştığı, 0-36 aya yönelik tam zamanlı **bakım merkezleri** açılmalıdır. Bu aynı zamanda kadınların istihdama ve toplumsal hayata katılmasını destekleyecektir.
- Bununla birlikte, **hamilelikten itibaren başlayacak bir destek sistemiyle birlikte, bu yaş grubuna görelilik gelişimi destekleyecek modeller ve hizmetler** de geliştirilmelidir. Hâlihazırda pek çok belediye tarafından sunulan **doğum paketleri** bunun iyi bir örneğidir. Fakat bu paketlerin içeriğine bebek tulumu, bebek bezi, bebek yağı gibi fiziksel ihtiyaçlara yönelik ürünlerin yanı sıra çocuğun gelişimini destekleyecek şekilde, **bu alanda uzman kişilerce** seçilip hazırlanmış okuma kitapları, oyuncaklar, materyaller ve ebeveynlere yönelik bilgi notlarının da eklenmesi, bu içeriklerin düzenli olarak güncellenmesi, ayrıca bu paketlerin tek seferlik ya da birkaç defaya mahsus değil, belirli aralıklarla gönderilmesi ve takip edilmesi önemlidir.

Program Temelli Ev Ziyaretleri

- Bu kapsamda, aile sağlık merkezleri gibi ilgili diğer aktörlerle işbirliği de yapılarak, bilimsel açıdan **etkisi kanıtlanmış ev ziyaretleri** yoluyla hem çocuğun gelişimi takip edilmeli, hem de ebeveynlere çocuğun gelişim dönemleri, sağlığı ve beslenmesi gibi konularda düzenli yönlendirici bilgilendirmeler yapılmalıdır. Ayrıca, risk altındaki çocuklara yönelik olarak gıda desteği, nakdi destek, sağlık hizmetleri ve eğitim desteği gibi belediyecilik hizmetleri de sunulmalıdır.

Ebeveyn Destek Uygulamaları

- Tüm bu hizmetlerin sunulmasının, **annenin sosyal hayatına geri dönebilmesi ve en kısa zamanda istihdama yeniden katılabilmesi** için önem arz ettiği de unutulmamalıdır. Bu bağlamda, annelerin deneyim paylaşımı yapabileceği ve diğer annelerle sosyalleşerek yaşadıkları zorlukları anlatabileceği ebeveyn/anne destek buluşmaları ve toplantıları düzenlenmelidir.

Destekleyici Çevre için Öneriler

- **Erken çocuklukta eğitim ve bakımın yalnızca haneyle sınırlı kalamayacağına bilinciyle** tüm çocukların erişebileceği, güvenle oynayabilecekleri oyun alanlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu alanların tasarımında ve uygun materyallerin sağlanmasında bu alanda uzman paydaşlarla birlikte çalışılması da önemlidir.

- Çeşitli belediyelerce hizmete sunulan çocuk ve bebek kütüphaneleri çok değerli ve anlamlı olsa da, bu alanların özellikle de **evlerinde bu imkânlara erişemeyen dezavantajlı çocuklar için** daha yaygın ve erişilebilir hâle getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu alanlarda, alan uzmanları ebeveynlere yönelik etkinlikler ve atölyeler düzenlemeli; bu sayede hem çocuklara okuma alışkanlığı kazandırılmalı hem de ebeveynlerin çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmeleri kolaylaştırılmalıdır.

- Çocuklara ve ailelere yönelik sunulan hizmetler ve yapılan alan taramalarında karşılaşılan **özel ihtiyaçlara sahip çocukların** ihtiyaç duyduğu hizmetlere ulaşabilmesi için bir yönlendirme sistemi (özel eğitim öğretmenleri, psikolojik danışmanlar, psikologlar ve psikiyatristler gibi uzmanlar) kurulmalıdır. Benzer şekilde, ihmal, istismar, kötü muamele ve yoksunluğa maruz kaldığı belirlenen çocukların da korunma ve bakımları için bir **bildirim ve yönlendirme mekanizması** işletilmelidir.

Ebeveyn Eğitimleri için Öneriler

- Pek çok belediyenin Anne Çocuk Eğitim Vakfı işbirliğiyle Anne Destek Programı ve Baba Destek Programı gibi ebeveynlik eğitimlerini uygulamaya devam ediyor olması mutluluk vericidir. Bununla birlikte, **ebeveynlere yönelik bilimsel temelli, pilot uygulaması yapılmış ve etkililiği kanıtlanmış uygulamaların** özellikle de belediyelerin hizmet alanları içindeki dezavantajlı bölgelerde yaygınlaştırılması çok önemlidir.

- **Ebeveynlik eğitimlerine katılımın artırılması için** bu eğitimlerin düzenleneceği, mahalle temelli ve ulaşılabilir merkezler açılmalıdır.

- **Çocuk bakımı ve eğitiminde anneler kadar babaların da önemli olduğunun bilincine** babalara yönelik seminer ve atölyeler düzenlenmeli, babalar bu konuda desteklenmelidir.

- Erken çocukluk eğitimi ve bakımı konusunda **ailelerin farkındalıklarının ve bilgi düzeylerinin artırılması** ve böylece kendilerine güvenlerinin yükseltilmesi amacıyla iletişim faaliyetleri yürütülmelidir. Bunun yanı sıra, çocuk gelişiminin çok yönlü ve kapsayıcı biçimde desteklenmesine yönelik paydaşların katılımını sağlamak için **toplum katılımını da teşvik etmelidir.**

Kanıt ve Veriye Dayalı, Bilimsel Temelli Belediyecilik için Öneriler

- Çocuklara ve ebeveynlere yönelik sunulan **hizmetlerin herkese açık ve erişilebilir olması** için bu hizmetlerden yararlananların nasıl seçildiği, bu kişilerin ihtiyaçları belirlenirken hangi yöntemlerin kullanıldığı **şeffaf olarak** kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

- Sunulan tüm hizmetlerde (parklar, kütüphaneler, kültür merkezleri, kreşler ve gündüz bakımevleri, sağlık birimleri, ebeveynlik eğitimleri, psikolojik danışma hizmetleri gibi) çocuğun çok yönlü gelişimini ve iyi oluşunu önceliklendirmek için, **bilimsel bilgilere uygun** şekilde fiziksel altyapı, uzman, ek hizmetler ve bütçe çalışmaları yapılmalıdır.

- Sunulan hizmetlerin mevcut durumunun ve **etkililiğinin değerlendirilmesi** için düzenli aralıklarla veri toplanmalı, bu veriler ülke çapındaki diğer verilerle de karşılaştırılarak analiz edilmeli, bu analizler ışığında strateji ve eylem planları oluşturulmalıdır.

Sürdürülebilirlik ve Uzmanlık için Öneriler

- Yerel yönetimler, yukarıdaki bahsi geçen tüm bu hizmetlerin uzun vadeli ve sürdürülebilir şekilde sunulabilmesi için hem erken çocukluk eğitimi ve bakımı hem de yetişkin eğitimi alanlarında uzman kişiler istihdam etmeli; çocuklara ve ailelerine yönelik bu hizmetler için bünyelerinde bir **“çocuk ve aile hizmetleri ekibi”** kurmalıdır. Bunun için bu alanda hâlihazırda çalışmaları olan **sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin** ilgili bölüm ve birimlerinden destek alınmalı, **işbirliği çalışmaları** yürütülmelidir.

Kaynakça

ⁱ Tekiner, Ö. (1997). *Okulöncesi eğitiminde yeni yaklaşımlar. Okulöncesi Eğitim Sempozyumu (30-31 Mayıs 1996, Ankara)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

ⁱⁱ Erçakır, M. Ç., Yurdakal, İ. H. (2023). Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan Öğrencilerin İlkokula Uyumlarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. *Temel Eğitim Dergisi*, 18, 3040.

ⁱⁱⁱ Tangüner, D. (2017). *Okul Öncesi Eğitim Almış ve Almamış İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okula Uyum Düzeyi ve Anksiyete Düzeyi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]*. İstanbul Gelişim Üniversitesi.

^{iv} Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (2017). *Türkiye'de 0-6 Yaş Çocuğun Durumu*. acev.org adresinden erişildi.

^v Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022*. tuik.gov.tr adresinden erişildi.

^{vi} Milli Eğitim Bakanlığı. (2023). *Milli Eğitim İstatistikleri- Örgün Eğitim 2022/'23*. sgb.meb.gov.tr adresinden erişildi.

^{vii} Eğitim Reformu Girişimi. (2024). *Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı (EÇEB)*. egitimreformugirisimi.org adresinden erişildi.

^{viii} OECD. (2023a). *Türkiye: Overview of the Education System (EAG 2023)*. gpseducation.oecd.org adresinden erişildi.

^{ix} OECD. (2023b). *Enrolment in childcare and pre-school*. www.oecd.org adresinden erişildi.

^x Arıksoy, M. ve diğ. (2022). *Çocuk ve Ebeveyn Dostu Belediye Yönetişim Rehberi*. argudenacademy.org adresinden erişildi.

Adres: AÇEV Merkez, Merkez Mah. Cendere Cad. No:22 Ofishane Kat:7 34406 Kağıthane / İSTANBUL

Telefon: +90 (212) 213 42 20

E-posta: acev@acev.org